

မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာ့ဆိုရိုးစကားများ*

တင်မျိုးဟန်^၁

စာတမ်းအကျဉ်း

ဤစာတမ်းသည် “မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာ့ဆိုရိုးစကားများ” လေ့လာချက်ဖြစ်သည်။ ရည်ရွယ်ချက်မှာ ရာသီဥတုနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး၊ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေးဆိုင်ရာ များတွင် မြန်မာတို့သိမှတ်လိုက်နာခဲ့ကြသော ဆိုရိုးစကားများကို ဖော်ထုတ်တင်ပြလိုခြင်းဖြစ်သည်။ သုတေသနနယ်နိမိတ်အဖြစ် မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာ့ဆိုရိုးစကားများ၊ မှတ်တမ်းတင်ထားသည့် စာအုပ်စာတမ်းများကို အလေ့လာခံအဖြစ် သတ်မှတ်ပြီး အတ္ထုပ္ပတ္တိအမြင်ဖြင့် ပြုစုပါသည်။ မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာ့ဆိုရိုးစကားများကို ဘာသာစကားနယ်ပယ်ရှိ ဘာသာဗေဒပညာရပ် ခွဲခြားသော အတ္ထုပ္ပတ္တိအမြင်ဖြင့် လေ့လာလိုသူတို့အတွက် အကျိုးပြုပါသည်။

သော့ချက်ဝေါဟာရ။ မိုးလေဝသ၊ ဇလဗေဒ၊ မြန်မာ့ဆိုရိုးစကား၊ ဘာသာစကားနယ်ပယ်၊ ဘာသာဗေဒ၊ အတ္ထုပ္ပတ္တိအမြင်။

နိဒါန်း

ဤစာတမ်းသည် မြန်မာနိုင်ငံဝိဇ္ဇာနှင့်သိပ္ပံပညာရှင်အဖွဲ့၏ (၂၄)ကြိမ်မြောက် သုတေသန ညီလာခံတွင် တင်သွင်းသည့် စာတမ်းဖြစ်ပါသည်။ “မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာ့ဆိုရိုးစကားများကို အနက်အဓိပ္ပာယ် ဖော်ထုတ်ရှင်းလင်းခြင်းဆိုင်ရာ အတ္ထုပ္ပတ္တိအမြင်ဖြင့် သုံးသပ်ပြုစုထားပါသည်။

စာတမ်းခေါင်းစဉ် ဖွင့်ဆိုချက်နှင့် ရည်ရွယ်ချက်

မျက်မှောက်ခေတ်ကမ္ဘာကြီးတွင် ရာသီဥတုနှင့်သဘာဝ ဘေးအန္တရာယ်ဆိုင်ရာ ကာကွယ် စောင့်ရှောက်ရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေးဆိုင်ရာတို့သည် လူသားတို့အတွက် အရေးကြီးသော အခန်းကဏ္ဍတွင် ဖြစ်တည်လျက်ရှိပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးကို အဓိက အားပြုသော တောင်သူလယ်သမားနိုင်ငံဖြစ်သည်နှင့်အညီ မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာတို့ကို သိမှတ် ဖွယ်ရာ “ဆိုရိုးစကား” များဖြင့် မှတ်သားလိုက်နာဆောင်ရွက်လေ့ရှိကြပါသည်။ သို့ပါ၍ မြန်မာ့စဉ်လာ ဆိုရိုးစကားများတွင် မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာတို့ ပါရှိနေပုံကိုသိရှိစေလို၍ အနက်အဓိပ္ပာယ် ဖော်ထုတ်ရှင်းလင်းခြင်းဆိုင်ရာ အတ္ထုပ္ပတ္တိအမြင်ဖြင့် တင်ပြပြုစုထားပါသည်။

မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဟူသည်

“မိုးလေဝသ” (METEONOLOGICAL conditions, state of weather) နှင့် “ဇလဗေဒ” (hydrology) ဟူသော ဝေါဟာရတို့နှင့် ပတ်သက်၍ မြန်မာစာအဖွဲ့၏ မြန်မာအဘိဓာန် (၂၀၂၂ ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ) တွင်-

“မိုးလေဝသ/ န- အပူ၊ အအေး၊ လေ၊ မိုး စသော သဘာဝအခြေအနေအရပ်ရပ် [မြန်၊ မိုး + လေ + ပါ၊ ဝသ] (စာ-၂၆၄)

* Special Award (2024)

^၁ မြန်မာစာအဖွဲ့၊ တောင်ငူတက္ကသိုလ်

“ဇလဗေဒ/ ဇလဒုဗေဒ/ န- မြေထုလေထုတွင် ရေပျံ့နှံ့မှုနှင့် အကျိုးသက်ရောက်မှုကို
လေ့လာသော ပညာရပ် [ပါ။ ဇလ + ဗေဒ] (စာ-၁၂၅)

ဟုဖော်ပြဖွင့်ဆိုပါသည်။

ဆိုရိုးစကားဟူသည်

“ဆိုရိုးစကား” ဟူသော ဝေါဟာရနှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာစာအဖွဲ့၏ မြန်မာစကားပုံ (၂၀၁၉) တွင်-

“ဆိုရိုးစကား ဟူသည် အစဉ်အလာပြောဆိုခဲ့ကြသော မှတ်သားဖွယ်ရာစကားဖြစ်သည်”
(စာ-၁)

ဟုလည်းကောင်း၊ မြန်မာစာအဖွဲ့၏ မြန်မာအဘိဓာန် (၂၀၂၂ ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ) တွင်-

“အစဉ်အလာပြောဆိုခဲ့ကြသော မှတ်သားဖွယ်ရာ စကား” (စာ-၁၁၆)

ဟုလည်းကောင်း ဖွင့်ဆိုပြသည်ကို မှတ်သားသိရှိရပါသည်။

အတ္ထဗေဒဟူသည်

“အတ္ထဗေဒ” နှင့်ပတ်သက်၍ ဆရာကြီး ဒေါက်တာခင်အေး၏ “အတ္ထဗေဒနိဒါန်း” (၂၀၀၈ ခုနှစ်) တွင် “အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို စနစ်တကျလေ့လာသော ပညာရပ်ဖြစ်သည့် အတ္ထဗေဒသည် ဘာသာဗေဒ ပညာရပ်တွင် အကျုံးဝင်သည်နှင့်အညီ အထွေထွေဘာသာဗေဒကျမ်းများတွင် အတ္ထဗေဒကို ကဏ္ဍ တစ်ခုအဖြစ် ထည့်သွင်းလေ့ရှိသည်။” (စာရေးသူ၏ အမှာ)

ဟု မိန့်ဆိုထားသည်ကို မှတ်သားသိရှိရပါသည်။

သုတေသနမေးခွန်းနှင့်ပြဿနာ

ဤစာတမ်းပြုစုရာတွင် အောက်ဖော်ပြပါ သုတေသနမေးခွန်းနှင့် ပြဿနာမှာ -

- မြန်မာဆိုရိုးစကားများတွင် မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာတို့၏ အခန်းကဏ္ဍကား မည်သို့ရှိ သနည်း။
- မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာတို့ ထင်ဟပ်ပါရှိသော မြန်မာဆိုရိုးစကားများကို အတ္ထဗေဒ အမြင်ဖြင့် ချဉ်းကပ်လေ့လာ၍ ရနိုင်ပါသလား။ ရနိုင်၊ မရနိုင်တို့ဖြစ်ပါသည်။

အထက်ဖော်ပြပါတို့ကို အဖြေရှာဖြေရှင်းနိုင်ရန် ဤစာတမ်းနှင့် ဆီလျော်သက်ဆိုင်သည့် စာအုပ် စာတမ်းများကို ဖတ်ရှုလေ့လာခြင်း၊ မြန်မာဆိုရိုးစကားများကို သိရှိနားလည်ကြသော မိဘဘိုးဘွား လူကြီးသူမများ၊ ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ဆရာ၊ ဆရာမကြီးများ၏ အကြံပေးလမ်းညွှန်ခြင်းတို့ဖြင့် ဤစာတမ်း ကို ပြုစုနိုင်ခဲ့ပါသည်။

လေ့လာမှုနယ်ပယ်

ဤစာတမ်းသည် “မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာ့ဆိုရိုးစကားများ” ကို ဘာသာစကား နယ်ပယ်ရှိ ဘာသာဗေဒပညာရပ်ခွဲဖြစ်သော အတ္ထုဗေဒအမြင်ဖြင့် ချဉ်းကပ်လေ့လာပြုစုပါသည်။ မြန်မာမှု နယ်ပယ်တွင် မြန်မာမှု၊ မြန်မာဟန်၊ မြန်မာ့စိတ်ကူးဉာဏ်အတွေးအခေါ်တို့ဖြင့်တွေ့ကြုံ ခံစားသိရှိရသော မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ အခြေအနေ၊ အချိန်အခါနှင့် အကြောင်းအရာအဖြစ်အပျက်တို့ ရှိပါသည်။ ယင်းတို့နှင့် ပတ်သက်၍ ဆောင်ရန်ရှောင်ရန်တို့ပါရှိနေသော ဆိုရိုးစကားများကို နှုတ်ဆင့်ကမ်းခြင်း၊ လက်ဆင့်ကမ်းခြင်းဖြင့် သယ်ဆောင်ကျင့်သုံး မှတ်သားလိုက်နာကြသော မြန်မာဘိုးဘွားလူကြီးသူမ များနှင့် တောင်သူလယ်သမားဦးကြီးများ၏ ပြောဆိုချက်များ၊ သက်ဆိုင်ရာ စာအုပ်စာတမ်းများသည် ဤ စာတမ်း၏သုတေသနပြုလေ့လာမှုနယ်ပယ်ဖြစ်ပါသည်။

စာပေလေ့လာဆန်းစစ်ချက်

ဤစာတမ်းတွင် ချဉ်းကပ်လေ့လာမည့် နည်းစနစ်ဆိုင်ရာ စာပေလေ့လာဆန်းစစ်ချက် နှင့် စာအုပ် စာတမ်းကျမ်းစာပေဆိုင်ရာ စာပေလေ့လာဆန်းစစ်ချက် တို့ဖြင့် ပြုစုထားပါသည်။

ချဉ်းကပ်လေ့လာမည့် နည်းစနစ်ဆိုင်ရာ စာပေလေ့လာဆန်းစစ်ချက်

ဤစာတမ်းကိုပြုစုရာတွင် ဘာသာစကားနယ်ပယ်ရှိ ဘာသာဗေဒပညာရပ်ခွဲဖြစ်သော အတ္ထုဗေဒ အမြင်ဖြင့် လေ့လာပြုစုပါသည်။ ထို့ကြောင့် အတ္ထုဗေဒနှင့်ပတ်သက်၍ ဆရာကြီး ဒေါက်တာခင်အေး၏ “အတ္ထုဗေဒနိဒါန်း (၂၀၀၈ ခုနှစ်) စာအုပ်မှ အတ္ထုဗေဒဆိုင်ရာ သဘောတရားများ၊ နည်းနာများ၊ အခြေခံ အယူအဆများ၊ အနက်အဓိပ္ပာယ်အမျိုးမျိုးရှိပုံတို့ကို မှတ်သားလေ့လာ၍ ဤစာတမ်းကို ပြုစုပါသည်။ ထို့ပြင် ဒေါက်တာကိုလေး၏ “ဘာသာစကားလေ့လာမှု” (၂၀၁၈) မှအတ္ထုဗေဒဆိုင်ရာ ဝေါဟာရ များဆက်စပ်မှု (lexical relation) သဘောတရားနည်းနာများကို ဖတ်ရှုမှတ်သား၍ ဤ စာတမ်းကို ပြုစုပါသည်။

စာအုပ်စာတမ်းကျမ်းစာပေဆိုင်ရာ စာပေလေ့လာဆန်းစစ်ချက်

ဤစာတမ်းကို ပြုစုနိုင်ရန် စာအုပ်စာတမ်းဆိုင်ရာနှင့်ပတ်သက်၍-

- စာရေးဆရာပညာကျော်၏ “မြန်မာစကားပုံနှင့် ဆိုရိုးစကားများ” (၂၀၀၉ ခုနှစ်၊ ဇွန်လ) ကိုလေ့လာရပါသည်။ ဤစာအုပ်တွင် မြန်မာဆိုရိုးစကား အမျိုးမျိုးရှိပုံတို့ကို ဖော်ပြရှင်းလင်း ရေးသား ထားပါသည်။ မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာတို့နှင့်ပတ်သက်၍ သီးခြားမတွေ့ရပါ။ ဗဟုသုတရရှိရန် ဖတ်ရှုမှတ်သားပါသည်။ တစ်ဖန် ကျမ်းစာပေ ဆိုင်ရာနှင့်ပတ်သက်၍လည်း-
- ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် မြန်မာစာဌာနသို့ တင်သွင်းခဲ့သော ပါရဂူဘွဲ့ယူကျမ်းများဖြစ်သည့်
- မဝေမာကြည် (မ-၉၊ ၂၀၀၈၊ ဇန်နဝါရီလ) ၏ “မြန်မာဘာသာစကားရှိ ဆိုရိုးစကားများကို လူမှုဘာသာဗေဒအမြင်ဖြင့် လေ့လာခြင်း” ကျမ်းကို လေ့လာပါသည်။

ထိုကျမ်းသည် မြန်မာဆိုရိုးစကားများ၏ သဘောသဘာဝကို လူမှုဘာသာဗေဒရှုထောင့်မှ လေ့လာထား၍ မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများနှင့် ပတ်သက်သော သုံးသပ်ချက်မပါရှိပါ။ ထိုကျမ်းမှ ဆိုရိုးစကားသဘောသဘာဝနှင့်လူမှုဘာသာဗေဒဆက်သွယ်ပုံကို သိရှိမှတ်သားရပါသည်။

- မဒေစီ (၄ ပါရဂူ မ-၁၃) (၂၀၂၄ ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ) ၏ “ဂျိန်ဖော့စကားပုံနှင့် ဆိုရိုးစကားများ လေ့လာချက်” ပါရဂူကျမ်းကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ထိုကျမ်းသည် ဂျိန်ဖော့လူမျိုးတို့၏ စကားပုံနှင့် ဆိုရိုးစကားတို့ကို စာပေရှုထောင့်မှ တင်ပြလေ့လာသည့် ကျမ်းဖြစ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းနှင့် တိုက်ရိုက်သက်ဆိုင်မှုမရှိသော်လည်း ဆိုရိုးစကားဆိုင်ရာ ပြုစုပုံ၊ ပြုစုသည့် နည်းနာများရှိပါသည်။

ထို့ကြောင့် ဤစာတမ်းသည် မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားများ၏ အနက်အဓိပ္ပာယ် မည်သို့ရှိပုံနှင့် ဆိုရိုးစကားအမှတ်အသား သင်္ကေတတို့ဖြင့် မှတ်သားလိုက်နာခဲ့ကြပုံတို့ကို ဘာသာစကား ရှုထောင့်မှ သာဓကများဖြင့် ရှင်းလင်းတင်ပြပြုစုထားပါသည်။

နည်းနာ

ဤစာတမ်းတွင် နည်းနာများအနေဖြင့် ပညာရပ်ဆိုင်ရာနည်းနာ နှင့် သုတေသနနည်းနာ တို့ကို အသုံးပြုထားပါသည်။

ပညာရပ်ဆိုင်ရာနည်းနာ

ဤစာတမ်းတွင် ပညာရပ်ဆိုင်ရာနည်းနာအဖြစ် ဘာသာစကားနယ်ပယ်ရှိ ဘာသာဗေဒ ပညာရပ်ခွဲဖြစ်သော အတ္ထဗေဒအမြင်ဖြင့် ချဉ်းကပ်လေ့လာပြုစုပါသည်။ ဤတွင်မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားများ၏ သက်ရောက်အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူနည်း (Interpretation) ကိုသုံး၍ပြုစုပါသည်။ ထိုဆိုရိုးစကားများကို မြန်မာတို့သည် မည်သည့်အခြေအနေနှင့် မည်သည့်အချိန်အခါတို့တွင် မည်သည့်အနက်အဓိပ္ပာယ်ဖြင့် ဆီလျော်အောင် မည်သို့အသုံးပြုပြောဆို လိုက်နာဆောင်ရွက်ကြပုံတို့ကို သာဓကများဖြင့် ရှင်းလင်းပြသည့်နည်း (descriptive method) ကို အသုံးပြု၍ တင်ပြ ပြုစုပါသည်။ ထိုသို့ပြုစုရာတွင်လည်း ဆရာကြီး မောင်ခင်မင်(ဓနုဖြူ)၏ “စကားပြေသဘောတရား စကားပြေအတတ်ပညာ” (၂၀၂၁ ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ) တွင် ပါရှိသော အပြောစကားပြေနှင့် အရေး စကားပြေဆိုင်ရာနည်းနာများဖြင့်လည်း မှတ်သားပြုစုပါသည်။

သုတေသနနည်းနာ

ဤစာတမ်းသည် “မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားများကို ဘာသာစကားနယ်ပယ်ရှိ ဘာသာဗေဒပညာရပ်ခွဲဖြစ်သော အတ္ထဗေဒနည်းနာတို့ဖြင့် ချဉ်းကပ်သုတေသနပြုပါ သည်။ ထိုသို့ ပြုစုရာတွင် မြန်မာစာအဖွဲ့၏ မူပိုင်ဖြစ်သော “မြန်မာဆိုရိုးစကား” (၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ မတ်လ) စာအုပ်ကို အလေ့လာခံသုတေသနနယ်ပယ်အဖြစ် သတ်မှတ်ပြုစုပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် အလေ့လာခံဆိုရိုးစကားတို့၏ အတ္ထဗေဒအမြင်အရ သက်ရောက်အနက် မည်သို့ရှိပုံကို စာတွေ့သုတေသနအဖြစ် ပြုစုထားပါသည်။

လေ့လာတွေ့ရှိချက်

ဤစာတမ်းနှင့်ပတ်သက်၍ မိုးရွာသွန်းမှု၊ လေတိုက်ခတ်မှု၊ ဇလဗေဒဆိုင်ရာ သိမှတ်ဖွယ်ရာဆိုရိုး စကားများဟူ၍ လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

မိုးရွာသွန်းမှုဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ

မိုးရွာသွန်းမှုနှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာ ၁၂ လရာသီတွင် မိုးရွာခြင်း၊ မိုးသည်းခြင်း၊ မိုးခေါင်ခြင်းနှင့် မိုးနည်းခြင်း ဆိုင်ရာအသိပေးခြင်း ဟူသည့် ဆိုရိုးစကားများကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ထိုတွေ့ရှိချက် များကို မြန်မာစာ အဖွဲ့၏ “မြန်မာဆိုရိုးစကား” (၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ မတ်လ) မှဖော်ပြချက်တို့ကို မူတည်၍ အတ္ထုပ္ပတ္တိ အမြင်ဖြင့် ချဉ်းကပ်လေ့လာပြုစုပါသည်။

မိုးရွာသွန်းခြင်းဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ

- (၁) တန်ခူးမည်မှတ်၊ ဖက်ဆွတ်ရေတိုးသင်္ကြန်မိုး (စာ-၉၄)
 - တန်ခူးလတွင် ဖက်ဆွတ်မိုး၊ သင်္ကြန်မိုး ရွာသွန်းမြဲဖြစ်သည်။
- (၂) ကဆုန်အတွင်း မြေသင်းပျံ့ပျံ့မိုးနံနံ (စာ-၁)
 - မိုးသည် ကဆုန်လတွင် မြေသင်းနံ့ထွက်ရုံလောက် ဖွဲဖွဲရွာသည်။
- (၃) နယုန်မိုးသေး မြက်သားမွေး (စာ-၁၀၅)
 - နယုန်လတွင် မိုးသေးမိုးဖွဲရွာကာ မြက်နုကလေးများ ထွက်လာသည်။
- (၄) ဝါဆိုလပြောင်း မိချောင်းဖွေးဖွေး မိုးအေးအေး (စာ-၂၉၉)
 - ဝါဆိုတစ်ကြောင်း မိကျောင်းဖွေးဖွေး မိုးအေးအေး
 - ဝါဆိုလသို့ ရောက်သောအခါ မိကျောင်းပန်းဖြူဖြူဖွေးဖွေးတို့လည်း ပွင့်ကြသည်။ မိုးတစ်စုံစီမို့ ရွာသဖြင့် ရာသီဥတုမှာလည်း အေးသည်။
- (၅) ဝါဆိုဝါခေါင် ရေဖောင်ဖောင် (စာ-၂၂၉)
 - ဝါဆိုလနှင့် ဝါခေါင်လတွင် မိုးကောင်းစွာ ရွာလေ့ရှိ၍၊ မြစ်ချောင်းအင်းအိုင်တို့တွင် ရေပြည့် နေတတ်သည်။
- (၆) တော်သလင်းနေပုစွန်သေ (စာ-၈၃)
 - တော်သလင်းလသည် မိုးကာလပင်ဖြစ်သော်လည်း နေပူရှိန်မှာ ပုစွန်သေလောက်အောင် ပူပြင်း လှသည်။
- (၇) သီတင်းကျွတ်တွင် ပလ္လင်ဆေးမိုး ရွာသွန်းဖြိုး (စာ-၂၄၀)
 - သီတင်းကျွတ်လတွင် မိုးသည် သင်ပုတ်ပလ္လင်သန့်စင်သွားလောက်အောင် ရွာသည်။
- (၈) တန်ဆောင်မုန်းတွင် ဆီးနှင်းတစ်ပြိုက် မိုးတစ်လိုက် (စာ-၉၅)
 - တန်ဆောင်မုန်းလတွင် ဆီးနှင်းကျလိုက် မိုးရွာလိုက်ဖြစ်တတ်သည်။
- (၉) နတ်တော်ရောက်ငြား၊ မိုးသားမငြိမ်၊ ဆင်ရာတိမ် (စာ-၁၁၀)

- နတ်တော်လသို့ ရောက်လျှင် ဆင်ခြေရာပျောက်ရုံရွာသော ဆင်ရာတိမ်မိုးဟူသော ရာသီမိုးရွာသည်။

(၁၀) ပြာသိုချမ်းပြင်း၊ ဆီးနှင်းရောယှက်၊ နှမ်းပုံဖျက်

ပြာသိုအတွင်း၊ မိုးညင်းညင်း၊ ဆီးနှင်းရောယှက်၊ နှင်းထောင်ပျက် (စာ-၁၃၂)

- အလွန်ချမ်းအေးလှသည့် ပြာသိုလတွင် ဆီးနှင်းနှင့်ရောထွေးရွာသွန်းတတ်သည့် မိုးသည် စုပုံထားသော နှမ်းများကို ပျက်စီးစေတတ်သည်။
- မိုးငယ်မိုးသေးနှင့် နှင်းရော၍ ရွာသောကြောင့် ပြာသိုလအတွင်း ရိတ်သိမ်းစုပုံထားသော နှမ်းထောင်များပျက်လေ့ရှိသည်ကို ဆိုလိုသည်။

(၁၁) တပို့တွဲခွဲ၍ ရွာခြင်း၊ သန်မိုးကြွင်း

(စာ-၇၇)

- တပို့တွဲလတွင် မိုးကြွင်းမိုးကျန်ကလေးများ ရွာတတ်သည်။

(၁၂) တပေါင်းလည်းကူး မိုးသားကျူး

(စာ-၇၈)

- တပေါင်းလတွင် ကောင်းကင်တစ်ခိုဝယ် မိုးသားတိမ်တိုက်များ ဖြစ်ထွန်းပေါ်ပေါက်လာသည်။ တပေါင်းလမှာ မိုးမရွာ၊ မိုးသံသာ နားမှာကြားရတော့သည်ဟု ဆိုလိုသည်။

အထက်ဖော်ပြပါ မိုးရွာသွန်းခြင်းဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများတွင် မြန်မာ ၁၂ လရာသီအလိုက် မိုး၏သဘောသဘာဝ၊ မိုးအလေ့အထ၊ မိုးရွာသွန်းမှုအခြေအနေ၊ မိုးအမည်သတ်မှတ်ခေါ်ဝေါ်ပုံ စသည်တို့ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ထိုဆိုရိုးစကားများတွင် အရင်းခံအနက် (အနက်ရိုး) simple meaning တို့အပြင် မိုး၏ ထင်ရှားသောအကြောင်းလက္ခဏာရပ်တို့သည် ထိုဆိုရိုးစကားများတွင် ရိုက်ခတ်စွဲထင်လာသဖြင့် ဂယက်အနက် (connotation) ထွက်ရှိကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။ တစ်ဖန် ဘာသာစကား၏ အလုပ်တာဝန် (function of language) အရ ထိုဆိုရိုးစကားတို့၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်နှင့် အသုံးတို့ကို သိရှိစေရန် ဖော်ပြသဖြင့် ဖော်ပြမှုတာဝန် (expressive function) ရှိကြောင်းလည်း တွေ့ရှိရပါသည်။ ထို့ပြင် မြန်မာ (၁၂) လရာသီတွင် ‘မိုးရွာခြင်းအမည်ပေးပုံ’နှင့်ပတ်သက်၍-

“တန်ခူးလ “ဖက်ဆွတ်မိုး”၊ “သင်္ကြန်မိုး”

သီတင်းကျွတ်လ “ပလ္လင်ဆေးမိုး”

နတ်တော်လ “ဆင်ရာတိမ်မိုး”

ဟူသော ဝေါဟာရများကို တွေ့ရပါသည်။

“ထိုဝေါဟာရတို့သည် အနက်စပ်စကားလုံးတွဲ (collocation) များဖြစ်ကြောင်း အချို့စကားလုံးများကို လိုအပ်သော အနက်အဓိပ္ပာယ်ရအောင် တွဲသုံးနေကျဖြစ်လျှင် အနက်စပ်စကားလုံးတွဲဟု ခေါ်သည်” (ခင်အေး၊ ဒေါက်တာ၊ ၂၀၀၈၊ စာ-၁၀၄)

ဆိုသောမိန့်ဆိုချက်အရ သတ်မှတ်နိုင်ပါသည်။ “မိုး” ဟူသော စကားတွင် ဖက်ဆွတ်၊ သင်္ကြန်၊ ပလ္လင်ဆေး၊ ဆင်ရာတိမ်” စသည့် သက်ဆိုင်ရာလရာသီ၏ မိုးရွာသွန်းခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ လိုအပ်သောအနက်အဓိပ္ပာယ်ရောက်အောင် တွဲစပ်သုံးသော စကားလုံးများဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ တစ်ဖန်-

“စကားလုံးတို့သည် အဓိပ္ပာယ်ကို သယ်ဆောင်သောကိရိယာအဖြစ်အပျက်၊ အပြု
အမူတို့ကို ဖြည့်ဆည်းပေးသော အတ္ထဗေဒဆိုင်ရာကဏ္ဍများအဖြစ်သာမက ယင်း
စကားလုံးတို့အတွက် အချင်းချင်းဆက်နွယ်မှုများရှိကြသည်။”

(ကိုလေး၊ဒေါက်တာ၊၂၀၁၈၊စာ-၂၀၆)

ဟူသောအဆိုအရ “မိုး” ဟူသောစကားလုံးအတွက် အသုံးပြုသည့် အနက်အဓိပ္ပာယ်နှင့် မိုးရွာသွန်း
ခြင်းဆိုင်ရာ အမည်ပေးပုံတို့အရ စကားလုံးအချင်းချင်း ဆက်နွယ်မှုများရှိသဖြင့် ဝေါဟာရဆက်နွယ်မှု
(lexical relation)ရှိသောစကားလုံးများဖြစ်ကြောင်းကိုလည်း အတ္ထဗေဒအမြင်အရ သုံးသပ်တွေ့ရှိရ
ပါသည်။

မိုးသည်းထန်ခြင်း (မိုးကြီးခြင်း) ဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ

(၁) တော်သလင်းမိုး ကန်သင်းကျိုး

(စာ-၈၃)

- တော်သလင်းလတွင် ရွာသောမိုးသည် လယ်ကန်သင်းများကျိုးအောင် သဲသဲမဲမဲရွာတတ်သည်။

(၂) တန်ဆောင်မုန်းမိုး၊ ကန်ကျိုးအောင်ရွာ

(စာ-၉၅)

- (အညာအရပ်၌) တန်ဆောင်မုန်းလတွင် မိုးသည် ကန်များကျိုးပေါက်လောက်အောင် သဲသဲမဲမဲ
ရွာတတ်သည်။

(၃) မာဃနဂါး၊ ပြင်သုံးပါး၊ ကျေးနားသောအခါ၊ မိုးကြီးရွာ

(စာ-၁၆၂)

- ဝါဆိုလတွင် မာဃနက္ခတ်၊ နဂါးကြယ်၊ ပြင်သုံးပါး (ပြုဗ္ဗဗလဂုဏီနက္ခတ်၊ ပြုဗ္ဗဘဒြပိုင်နက္ခတ်၊
ပြုဗ္ဗသာဠီနက္ခတ်) တို့ စန်းနှင့်ယှဉ်သည့်အတွက် မိုးကြီးသည်ထန်စွာရွာသည်။ ကျေးနား
ဆိုသည်မှာ စန်းယှဉ်သည်ကိုဆိုလိုပါသည်။

အထက်ဖော်ပြပါ မိုးသည်းထန်ခြင်း၊ မိုးကြီးခြင်းဆိုင်ရာ တော်သလင်းမိုး ‘ကန်သင်းကျိုး’၊
တန်ဆောင်မိုး ‘ကန်ကျိုးအောင်ရွာ’ ဟူသော ဆိုရိုးစကားများသည် တော်သလင်းမိုးနှင့် တန်ဆောင်
မုန်းမိုးတို့သည် မိုးကြီးခြင်း၊ မိုးသည်းထန်စွာ ရွာခြင်းအကြောင်းကြောင့် ကန်သင်းကျိုးခြင်း၊ ကန်ကျိုး
ခြင်းစသည့် အကျိုးဆက်ဖြစ်ရပ်များကို ဖော်ပြနေပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဘာသာစကား၏ အလုပ်တာဝန်
(functions of language) အရ အနက်အဓိပ္ပာယ်နှင့်အသုံးတို့ကို သိရှိစေ၍ အသိပေးမှုတာဝန်
(informational function)နှင့် ဖော်ပြမှုတာဝန် (expressive function) ရှိကြောင်း တွေ့ရပါသည်။
တစ်ဖန် “မိုး” ဟူသည့် အညွှန်းခံနှင့် တော်သလင်း၊ တန်ဆောင်မုန်းစသည့် အညွှန်းတို့သည် ရည်ညွှန်း
သည့် အနက်အဓိပ္ပာယ်နှင့် အခြေအနေအလိုက် “တော်သလင်းမိုး ကန်သင်းကျိုး”၊ “တန်ဆောင်မုန်း မိုး
ကန်ကျိုးအောင်ရွာ” ဟူသော မိုးသည်းထန်ခြင်း၏ အနက်သဘောချင်း ဖွဲ့ယှက် ဆက်နွယ်နေသော
‘ဆက်သွယ်နက်’(sense) များဖြစ်သည့်အပြင် ဝေါဟာရဆက်သွယ်မှုများ (lexical relation) ဖြစ်ကြောင်း
တွေ့ရပါသည်။

မိုးခေါင်ခြင်းဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ

- (၁) ငှက်သိုက်မြေနား၊ ပြုလေငြား၊ မိုးများရွာဘူးပ။ (စာ-၄၉)
 - ငှက်တို့သည် နိမ့်ရာအရပ်၌ အသိုက်လုပ်ပါက မိုးခေါင်တတ်သည်။
- (၂) ပုစွန် ရေနား၊ တွင်းကိုထား၊ မိုးများခေါင်ကြောင်းပြ။ (စာ-၁၂၃)
 - ပုစွန်လုံးသည် ရေစပ်နား၌ တွင်းတူးထားပါက မိုးခေါင်တတ်သည်။
- (၃) မိုးခါဖြစ်လျက်၊ ပုစွန်အမျိုး၊ ရေအိုးအောက်ဝင်၊ ဖြစ်ခဲ့လျှင်၊ မိုးလျှင်ခေါင်တတ်စွ (စာ-၁၆၆)
 - မိုးခါဖြစ်ပါလျက် ရေအိုးရေအောက်၌ ပုရွက်ဆိတ်များ ခိုအောင်းနေလျှင် မိုးခေါင်တတ်သည်။
- (၄) ရေသတ္တဝါ ကုန်း၊ ကုန်းသတ္တဝါ ရေကျက်စားလေ၊ မိုးသွေကင်းမည်ပ။ (စာ-၁၉၅)
 - ရေသတ္တဝါများ၊ ကုန်းပေါ်တက်၍ ကျက်စားလျှင်ဖြစ်စေ၊ ကုန်းသတ္တဝါများ ရေသို့ဆင်း၍ ကျက်စားလျှင်ဖြစ်စေ မိုးခေါင်တတ်သည်။

အထက်ဖော်ပြပါ မိုးခေါင်ခြင်းဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများတွင် “မိုးများရွာဘူးပ၊ မိုးများခေါင်ကြောင်းပြ၊ မိုးခေါင်တတ်စွ၊ မိုးသွေကင်းမည်ပ” စသည့် ပုံစံတူပုဒ်တို့သည် မိုးခေါင်ခြင်းအကြောင်းကို ရည်ညွှန်းသောစကားများဖြစ်သည်။ မိုးခေါင်ခြင်းကို ဖြစ်စေသော အကြောင်းရင်းကို ဦးစွာဖော်ပြပြီး မိုးခေါင်ခြင်း အကျိုးဆက်ကို ပုံစံတူပုဒ်များဖြင့် ဖော်ပြသဖြင့် အကြောင်းအရာအရ အနက် အဓိပ္ပာယ်ချင်း ဆက်စပ်ပေါင်းစည်းမိပြီး ထင်ရှားပေါ်လွင်လာပါသည်။ ထို့ပြင် မိုးခေါင်ခြင်းဟူသော အရေးပါမှု အတိုင်းအဆချင်းတူသော အချက်များဖြင့် ရေးဖွဲ့ထား၍ ထိုဆိုရိုးစကားများသည် ဟန်ချက်ညီဝါကျများ ဖြစ်ကြောင်း သုံးသပ်တွေ့ရှိရပါသည်။

မိုးဆိုင်ရာ အသိပေးခြင်း ဆိုရိုးစကားများ

- (၁) ကျူးလာမိုးသက်ပျိုးကြဲရက် (စာ-၁၆)
 - တနင်္လာနေ့၊ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့၊ ကြာသပတေးနေ့၊ သောကြာနေ့တို့သည် ပျိုးကြဲရက်များဖြစ်သည်။
 (ကျူး-တနင်္လာ၊ လာ- ဗုဒ္ဓဟူး၊ မိုး-ကြာသပတေး၊ သက် - သောကြာ)
- (၂) တော်သလင်း တိမ်ညို၊ စားဖိုသည်ဆင်းရဲ၊ မိုးမစဲ (စာ-၈၃)
 - တော်သလင်းလတွင် ရွာသွန်းသောမိုးသည် မရပ်မစဲရှိတတ်ရာ စားဖိုသည်များ ဒုက္ခကြုံရသည်။
- (၃) တော်သလင်းနေ၊ ပုစွန်သေ (စာ-၈၃)
 - တော်သလင်းလသည် မိုးကာလပင်ဖြစ်သော်လည်း နေပူရှိန်မှာမူ ပုစွန်သေလောက်အောင် ပူပြင်းလှသည်။
- (၄) တန်ဆောင်မုန်း မိုးစွေ၊ ကျွဲအိုနွားအိုသေ (စာ-၉၅)
 - (အညာအရပ်၌) တန်ဆောင်မုန်းလတွင် မိုးရက်ဆက်ရွာသွန်းပါက ကျွဲအိုနွားအိုများ သေကြ သည်။

(၅) မိုးတစ်စက် ရေတစ်ရွက်

(စာ-၁၆၆)

- အပင်များရှင်သန်ရေးအတွက် မိုးရေတစ်စက်သည် ရေတစ်အိုးတမျှ တာသွားသည်။ စပါးကောက်ပင်တို့နှင့်တကွ သစ်ပင်ဟူသမျှတို့၏ ရှင်သန်ရာရှင်သန်ကြောင်းမှာ မိုးရေပင်ဖြစ် သည်။

(၆) မိုးနဲ့နွားသိုး အစိုးမရ

(စာ-၁၆၇)

- မိုးနှင့်နွားသိုးကို ဟန့်တားထိန်းချုပ်ခြင်းငှာ မတတ်နိုင်။

(၇) မိုးဖြူမစဲ မိုးမည်းမရွာ

(စာ-၁၆၇)

- မိုးကောင်းကင် တစ်ပြင်လုံး၌ တိမ်ဖြူများပိတ်ဖုံး၍ ရွာသောမိုးသည် မစဲအောင် ရွာတတ်သည်။ တိမ်မည်း တိမ်ပုပ်များဖြင့် အုံ့မှိုင်းမည်းမှောင်ပိတ်ဖုံးနေလင့်ကစား မရွာဘဲလည်းနေတတ် သည်။

(၈) မိုးရိပ်လာ ခူလာထ

(စာ-၁၆၇)

- မိုးရွာမည့် အရိပ်လက္ခဏာ ပေါ်လာသည်နှင့်ခူလာရောဂါထတတ်သည်။

(၉) မိုးရွာမှ ပျိုးသာမည်။

(စာ-၁၆၇)

- စပါးစိုက်သည့်အချိန်တွင် မိုးသင့်တင့်အောင်ရွာမှ ပျိုးပင်ကိုရှင်သန်မည်။

(၁၀) ဝါခေါင်မိုးစိပ်၊ ထွန်တုံးပိတ်

(စာ-၂၂၈-၂၂၉)

- မိုးစိပ်စိပ်ရွာသည့် ဝါခေါင်လသည် လယ်သမားများအတွက် ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးသော လုပ်ငန်းပြီးဆုံး၍ ထွန်တုံးပိတ်ချိန်ဖြစ်သည်။

အထက်ဖော်ပြပါ မိုးဆိုင်ရာ အသိပေးခြင်း ဆိုရိုးစကားများသည် မိုး၏သဘာဝ အလေ့အထ၊ အခြေအနေ၊ ဖြစ်ရပ်တို့ကိုရည်ညွှန်း၍ ဆောင်ရန်ရှောင်ရန်အသိပေးချက်တို့ကို သဘောလက္ခဏာပြအနက် (အနက်ရိုး-Simple meaning) ဖြင့်ဖော်ပြပြုစုပါသည်။ တစ်ဖန်ထိုဆိုရိုးစကားများမှတစ်ဆင့် သိမှတ်ဖွယ်ရာတို့ကို ရှေးကာလအဆက်ဆက်မှ မျက်မှောက်ခေတ်တိုင် တောင်သူလယ်သမားများ၊ မှတ်သားလိုက်နာဆောင်ရွက်ကြဆဲဖြစ်၍လည်း ဘာသာစကား၏အလုပ်တာဝန် (functions of language) အရ အသိပေးတာဝန် (informational function) ရှိကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

လေတိုက်ခတ်ခြင်းဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ

လေတိုက်ခတ်ခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ လေတိုက်ခတ်ခြင်းသဘောသဘာဝနှင့် အသိပေးခြင်းဟူသည့် ဆိုရိုးစကားများကို လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

လေတိုက်ခတ်ခြင်း သဘောသဘာဝဆိုင်ရာဆိုရိုးစကားများ

(၁) တပေါင်းတန်ခူး လေရူးဆော်လာ

(စာ-၇၈)

- တပေါင်းတန်ခူးလများတွင် လေရူးများဖြစ်ပေါ်တိုက်ခတ်သည်။

(၂) တော်သလင်းမြစ်တွင်း သင်ဖြူးခင်း

(စာ-၈၃)

- တော်သလင်းလတွင် လှိုင်းလေငြိမ်သက်သဖြင့် ရေပြင်သည် သင်ဖြူးခင်းဘိသကဲ့သို့ ပြန့်ပြန့် ပြူးပြူးရှိသည်။ ရေစီးအဟုန်မညံ့မပြင်း မြစ်တွင်သာယာသောကြောင့် သစ်ဖောင်ဝါးဖောင် အများစုနံဆင်းသည်။ တော်သလင်းကို မြစ်တွင်းသင်ဖြူးခင်းဟု ရှေးသူဟောင်းတို့ ဆိုရိုးရှိသည်။

(၃) လေနွင့်မိုး အစိုးမရ

(စာ-၂၁၆)

- မိုးလေဝသအခြေအနေကို ခန့်မှန်းရခက်လှသည်။

လေနွင့် မိုး အစိုးမရ ဆိုရိုးစကားအတိုင်း လေနွင့်မိုးသည် တိုက်ချင်သလိုတိုက်၍ ရွာချင်သလို ရွာသည်ဟု ထင်ရသော်လည်း၊ မျက်မှောက်ခေတ်တွင် မိုးလေဝသနှင့် ဇေယဇဒဗ္ဗိစီးဌာနက ပြည်သူ တို့ သိရှိစေရန် အချိန်နှင့်တပြေးညီ ထုတ်ပြန်သောသတင်းများနှင့် ထုတ်ပြန်ဖော်ပြသော မိုးလေဝသ မြေပုံကိုကြည့်ခြင်းဖြင့် စနစ်တကျလေ့လာနိုင်ပါသည်။

လေတိုက်ခတ်မှု အသိပေးခြင်းဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ

(၁) တောင်လေဖြူးဖြူး လှေသားမြူး

(စာ-၈၆)

- လှေထိုးသားတို့သည် တောင်လေတဖြူးဖြူး တိုက်ခတ်သည့်အခါ ရွက်လွင့်၍ဆန်တက်နိုင်ကြ သောကြောင့် သက်သာသဖြင့် ပျော်ရွှင်ကြသည်။
- တောင်လေဖြူးဖြူးလာ၍ လှေရွက်တိုက်ရသောအခါတွင် လှေသမားများသည် နားခွင့်ရကြ၏။ ဤသို့သော လူနေမှုအခြေအနေကို ဖော်ပြလို၍ လှေသမားများသည် “တောင်လှေဖြူးဖြူး လှေသားမြူး” ဟူ၍လည်းကောင်း “လှေအစုန် လှေရွက်တိုက်၊ လှေသမားများ အကြည်ဆိုက်” ဟူ၍ လည်းကောင်း စပ်ဆိုသုံးစွဲခဲ့ကြပေသည်။

(၂) တန်ဆောင်မုန်း သောင်ကတုံးချောင်ခွာ၊ မအိပ်ရာ

(စာ-၉၅)

- တန်ဆောင်မုန်းလတွင် တစ်ခါတစ်ရံမိုးသက်မုန်တိုင်းကျတတ်သဖြင့် သောင်ကတုံး၌ လှေရပ်နား ဆိုက်ကပ်မည်ဆိုပါက အတွင်းကျသော၊ အကာအကွယ်ကောင်းသောနေရာ၌ ဆိုက်ကပ်ရပ် နားအိပ် စက်ရာသည်။
- တန်ဆောင်မုန်းလတွင် အကာအကွယ်မရှိသော သောင်ကတုံးများ၌ လှေဆိုက်ကပ်အိပ်မိ၍ မုန်တိုင်းဒဏ်ကြောင့် ဒုက္ခမရောက်ရန် ‘တန်ဆောင်မုန်း သောင်ကတုံး ချောင်ခွာမအိပ်ရာ’ ဟူသော ကဗျာ အလင်္ကာဖြင့် လှေသမားအချင်းချင်း သတိပေးခဲ့လေသည်။

(၃) မီးစောင်းထက် ရေစောင်းထက်၊ ရေစောင်းထက် လေစောင်းထက်

(စာ-၁၆၃)

- ရေသည် မီးထက်ပျက်စီးစေနိုင်၏။ လေသည် ရေထက်ပျက်စီးစေနိုင်၏။

(၄) မိုးစနေ လေရာဟု

(စာ-၁၆၆)

- အနောက်တောင်ထောင့် (စနေထောင့်)မှ မိုးတိမ်တက်လာသဖြင့် မိုးရွာမည်။ မိုးသည်းထန် တတ်သည်။ အနောက်မြောက်ထောင့် (ရာဟုထောင့်)မှ လေဆင်လာလျှင် လေကျမည်။ လေပြင်းထန် တတ်သည်။

- သူဟောင်းတို့မှာ မိုးကိုစနေ၊ လေကိုရာဟု ဟုဆိုရိုးပြုသည့် စကားအစဉ်ရှိသည်။

(၅) လေမလာ ကြာတိုင်းကောင်း၊ လှေသူကြီး လှေသားထောင်း (စာ-၂၁၇)

- လှေသားတို့အဖို့ တောင်လေအလာကို ကြာကြာစောင့်ရလေ သက်သာလေဖြစ်သော်လည်း လှေသူကြီးအဖို့ ရက်ကြာကြာစောင့်ရလေ လှေသားတို့အား ကျွေးမွေးရသည့်စရိတ်ပိုမို ဖိစီးလေ ဖြစ်ရသည်။

အထက်ဖော်ပြပါ လေတိုက်ခတ်ခြင်းသဘောသဘာဝနှင့် လေတိုက်ခတ်မှု အသိပေးခြင်းဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများကို လေ့လာကြည့်ပါက ဘာသာစကား၏ အလုပ်တာဝန်များ (functions of language) အရ

- အသိပေးမှုတာဝန် (informational function) - လေတိုက်ခတ်မှု အသိပေးခြင်း။
- ဖော်ပြမှုတာဝန် (expressive function) - လေတိုက်ခတ်မှု သဘောသဘာဝ။
- လမ်းညွှန်မှုတာဝန် (directive function) - လေတိုက်ခတ်ခြင်းဆိုင်ရာ ဆောင်ရန်၊ ရှောင်ရန်

တို့ရှိကြောင်း ဘာသာဗေဒဆိုင်ရာ အတ္ထဗေဒ (linguistics Semantics) အရ လေ့လာတွေ့ရှိရပါ သည်။ ထို့ပြင်အထက်ဖော်ပြပါ သာဓကဆိုရိုးစကားများတွင် လေတိုက်ခတ်မှု သဘောသဘာဝနှင့် ဆောင်ရန် ရှောင်ရန် အသိပေးခြင်းများအပြင်၊ ဆိုရိုးစကားများက လူမှုအခြေအနေ (လှေသမားတို့ ၏လူမှုနယ်ပယ်) ကိုလေ့လာတွေ့ရှိရ၍ လူမှုအခြေအနေပြအနက် (stylistic meaning) ထွက်ရှိကြောင်းလည်း လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

ဇလဗေဒဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ

“ဇလဗေဒ/ ဇလ္လဗေဒ/ န-မြေထုလေထုတွင် ရေပျံ့နှံ့မှုနှင့် အကျိုးသက်ရောက်မှုကို လေ့လာသော ပညာရပ်။ [ပါ၊ ဇလ +ဗေဒ]

ဟု မြန်မာစာအဖွဲ့၏ မြန်မာအဘိဓာန် (၂၀၂၂ ခုနှစ်၊ နိုဝင်ဘာလ၊ စာ-၁၂၅)တွင် ဖွင့်ဆိုထားသည်ကို သိမှတ်ရပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများနှင့်ပတ်သက်၍ ရေသဘာဝ အခြေအနေနှင့်ဆောင်ရန်၊ ရှောင်ရန်အသိပေးအချက်များကို အောက်ပါအတိုင်း လေ့လာဆန်းစစ် တင်ပြထားပါသည်။

(၁) တန်ခူးရေကုန်၊ ကဆုန်ရေခန်း (စာ-၉၄)

- အချို့ကန်များ၊ အိုင်များသည် တန်ခူးလတွင် ရေနည်းစပြုလာပြီး ကဆုန်လတွင် ခန်းခြောက် လေ့ရှိသည်။

(၂) ပွက်စိပ်တစ်တောင် ရေသုံးတောင်

ပွက်စိပ်သုံးတောင် ရေကိုးတောင်

(စာ-၁၃၆)

ပွက် = ရေအောက်တွင်ရှိသော သောင်၊ ကျောက်ဆောင်၊ လှေပျက် စသည် တစ်ခုခုနှင့် ရေစီး အဟုန်တို့ တိုးမိ၊ တိုက်မိရာမှ ရေမျက်နှာပြင်ထက်၌ မကြာခဏဖြစ်ပေါ်လာသည်။ အဝန်း အဝိုင်း။ ရေပွက်။

ရေပွက်/ ရေပွက်/ န- ရေမျက်နှာပြင်တွင် ဖြစ်ပေါ်သော ပူလောင်မှု (မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၂၀၁၁၊ နိုဝင်ဘာလ၊ စာ-၂၉၇)

ရေမျက်နှာပြင်တွင် ရေပွက်သည် အချင်းတစ်တောင်ရှိလျှင် ရေအနက်သုံးတောင်ရှိသည်။ ရေပွက်သည် အချင်းသုံးတောင်ရှိလျှင် ရေအနက်ကိုးတောင်ရှိသည်။

(၃) မိုးတစ်စက်၊ ရေတစ်ရွက် (စာ-၁၆၆)

- အပင်များရှင်သန်ရေးအတွက် မိုးရေတစ်စက်သည် ရေတစ်အိုးစာမျှ တာသွားသည်။
- မိုးတစ်စက် ရေတစ်ရွက်ဟူသော စကားကို မြန်မာလူမျိုးတိုင်းလိုပင် သိရှိကြသည်ဖြစ်၏။ ဆိုလိုရင်း အနက်အဓိပ္ပာယ်မှာ စပါးကောက်ပင်တို့နှင့်တကွ သစ်ပင်ဟူသမျှတို့၏ ရှင်သန်ရာ ရှင်သန်ကြောင်းမှာမိုးရေပင်ဖြစ်သည်။

(၄) ရေတစ်အိုး၊ မိုးတစ်ပေါက် (စာ-၁၉၃)

- အပင်များ ရှင်သန်ရေးအတွက် မိုးရေတစ်ပေါက်သည် ရေတစ်အိုးအမျှ တာသွားသည်။

(၅) ရေနိမ့်ရာစီး၊ မီးမြင့်ရာလောင် (စာ-၁၉၃)

- ရေသည် နိမ့်ရာသို့ စီးမြဲသဘောရှိသည်။ မီးသည်ထင်း၏ အထက်နားတွင်ရှိသောအရာကို စွဲတတ်လောင်တတ်သောသဘောရှိသည်။

(၆) ဝါဆိုဝါခေါင် ရေဖောင်ဖောင် (စာ-၂၂၉)

- ဝါဆိုလနှင့် ဝါခေါင်လတွင် မိုးကောင်းစွာ ရွာလေ့ရှိ၍ မြစ်ချောင်းအင်းအိုင်တို့တွင် ရေပြည့် နေတတ်သည်။

(၇) သောကြာရေကြောင်း မသွားကောင်း (စာ-၂၄၆)

- သောကြာနေ့တွင် ရေကြောင်းခရီးထွက်ခြင်း မပြုအပ်။

အထက်ဖော်ပြပါ ဇလဗေဒဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများကို ရေမြေသဘောသဘာဝ၊ အလေ့ အထ၊ အခြေအနေဆိုင်ရာတို့အပေါ်မူတည်၍ တွေ့ကြုံခံစားရသော မြန်မာတို့၏ဆောင်ရန်၊ ရှောင်ရန် သိမှတ် ဖွယ်ရာဆိုရိုးစကားများအဖြစ် လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကား များ၏ သဘောလက္ခဏာပြအနက် (conceptual meaning) ဖြင့် မြန်မာဆိုရိုးစကားစာအုပ် (မြန်မာစာ အဖွဲ့၊ ၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ မတ်လ) အရ ဖော်ထုတ်တင်ပြထားပါသည်။ ဘာသာစကား ၏အလုပ်တာဝန် (function of language) အရဖော်ပြမှုတာဝန် (expressive function)နှင့် အသိပေးမှုတာဝန် (informational function) ရှိသော ဆိုရိုးစကားများဖြစ်ကြောင်း လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။ ထိုဆိုရိုး စကားများသည် ရေနဲ့ပတ်သက်၍ တွေ့ကြုံခံစားသိရှိရသော ဆောင်ရန်ရှောင်ရန်တို့ကို လေးလေး

နက်နက်ဖော်ပြနေသကဲ့သို့ တွေ့ရှိရသဖြင့် အတ္ထုဗေဒအမြင်အရ အလေးပေးအနက် ထွက်ရှိကြောင်း လည်း သုံးသပ်တွေ့ရှိရပါသည်။

သုံးသပ်ချက်

ဤစာတမ်းသည် “မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားများလေ့လာချက်” ဖြစ်သည်။ ဤသို့လေ့လာရာတွင် မြန်မာစာအဖွဲ့၏ “မြန်မာဆိုရိုးစကား” (၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ မတ်လ)မှ မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားများနှင့်ပတ်သက်သော ဝေါဟာရများ၏ အနက်ဖွင့်ဆိုပုံဖြင့် လေ့လာပြုစုပါသည်။ ဤသို့အနက်ဖွင့်ဆိုပြုစုထားသော ဝေါဟာရစကားလုံးတို့ကို ဘာသာစကားနယ်ပယ်ရှိ ဘာသာဗေဒ၏ပညာရပ်ခွဲဖြစ်သော အတ္ထုဗေဒအမြင်ဖြင့် ဖော်ထုတ်ရှင်းလင်း ပြုစုပါသည်။

“မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားများ” ကို လေ့လာကြည့်ပါက မြန်မာတို့သည် မြန်မာ့နည်းမြန်မာ့ဟန် မြန်မာစိတ်ကူးဉာဏ်ဖြင့် မိမိတို့တွေ့ကြုံခံစားရသော ၁၂ လရာသီရှိ မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒအခြေအနေများကို ဆိုရိုးစကားများဖြင့် နှုတ်ဆင့်ကမ်းခြင်း၊ လက်ဆင့်ကမ်းခြင်းဖြင့် သယ်ဆောင်၍ လိုက်နာဆောင်ရွက်ခဲ့ကြပါသည်။ မြန်မာစာအဖွဲ့၏ မြန်မာဆိုရိုးစကား (၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ မတ်လ) စာအုပ်သည် အခြားဆိုရိုးစကားများအပါအဝင် မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ သိမှတ်ဖွယ်ရာတို့ပါရှိသဖြင့် ကျေးဇူးကြီးလှပါသည်။

ဘက်စုံဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ပြောင်းလဲနေသော မျက်မှောက်ခေတ်တွင် ရေဒီယိုနှင့် ရုပ်သံလိုင်း ဆိုင်ရာ (Channel)များ၊ မီဒီယာများ၊ နေ့စဉ်ထုတ်သတင်းစာများမှတစ်ဆင့် အချိန်နှင့်တပြေးညီ ထုတ်ပြန်ကြေငြာပေးနေသော မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ အသိပေးထုတ်ပြန်ချက်ချက်တို့ကို ပြည်သူလူထုများ သိရှိနိုင်ကြပြီဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဆောင်ရန်ရှောင်ရန် အသိပေးချက်တို့ကို နေ့စဉ်နှင့်အမျှသိရှိကြရ၍သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး အန္တရာယ်ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေး တို့ကိုလည်း အချိန်မီ ကြိုတင်ပြုပြင်စီမံဆောင်ရွက်နိုင်ကြပြီဖြစ်သည်။ သို့သော် မြန်မာ့လူမှုဝန်းကျင်တွင် ၁၂ လရာသီတို့၌ ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထရှိသောသဘောနှင့် ထင်ဟပ်၍ မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာတို့ကို ဆိုရိုးစကားများဖြင့် ပြောဆိုသုံးနှုန်းမှတ်သား လိုက်နာလျက်ရှိကြသည်ကိုလည်း တွေ့ရှိရပါသည်။ ထိုဆိုရိုးစကားတို့ကို ဘာသာစကားရှုထောင့်မှ အတ္ထုဗေဒအမြင်ဖြင့် လေ့လာတင်ပြရာတွင် ဆိုရိုးစကားတို့၌ တွေ့ရှိရသော အနက်ရိုး (သဘောလက္ခဏာပြအနက်တို့ဖြင့် လည်းကောင်း၊ ဘာသာစကား၏ အလုပ်တာဝန်အရ ဖော်ပြမှုတာဝန်၊ အသိပေးမှုတာဝန်၊ လမ်းညွှန်မှုတာဝန်တို့ရှိကြောင်း တွေ့ရှိချက်များကို သာဓကများနှင့် တကွဖော်ထုတ်ရှင်းလင်း ပြုစုထားပါသည်။ ထို့ပြင်အတ္ထုဗေဒအမြင်အရ မိုးရွာသွန်းမှုဆိုင်ရာ၊ လေတိုက်ခတ်မှုဆိုင်ရာ၊ ဇလဗေဒ (ရေ) ဆိုင်ရာဆိုရိုးစကားတို့တွင် ခံစားမှုပြအနက်၊ လူမှုအခြေအနေပြအနက်တို့အပြင် ဂယက်အနက်နှင့် အလေးပေးအနက်တို့ထွက်ရှိကြောင်း တွေ့ရှိချက်များကို သာဓကတို့ဖြင့် သုံးသပ်တင်ပြထားပါသည်။

တစ်ဖန် မြန်မာတို့ နှုတ်ဆင့်ကမ်းသယ်ဆောင်လာသော မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများကို လေ့လာကြည့်ပါက အသံကာရန်ပါသော ကဗျာလင်္ကာများဖြင့် မှတ်သားပြောဆိုသုံးနှုန်းကြ၍ မြန်မာတို့၏ နှုတ်ရေးစကားတတ် ဝေါဟာရကြွယ်ဝကြပုံ၊ သုတိသာယာနာပျော်ဖွယ် ဖြစ်ပုံ၊ ဖတ်ရွတ်ပြောဆိုရာတွင် ပြေပြစ်လွယ်ကူစွာရှိပုံတို့ကိုလည်း တွေ့ရှိရပါသည်။ မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒ

ဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားတို့ကို သက်ဆိုင်ရာ အခြေအနေအချိန်အခါအလိုက် ဆီလျော်ရာ အနက် အဓိပ္ပာယ်တို့ဖြင့် ပြောဆိုသုံးနှုန်းကြသောကြောင့် မြန်မာဘာသာစကား၏ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှု ဖြစ်စဉ်တွင် အထောက်အကူအဖြစ် ကျေးဇူးပြုလျက်ရှိကြောင်း အတ္ထုဗေဒအမြင်ဖြင့် သုံးသပ်တွေ့ရှိ ရပါသည်။

နိဂုံး

ဤစာတမ်းသည် “မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ မြန်မာဆိုရိုးစကားများ”ကို အတ္ထုဗေဒ အမြင်ဖြင့်လေ့လာချက်” ဖြစ်သည်။ မြန်မာမှုနယ်ပယ်တွင် မြန်မာတို့၏ ရာသီဥတုနှင့်ပတ်သက်သော မိုးလေဝသနှင့်ဇလဗေဒဆိုင်ရာ ဆိုရိုးစကားများ၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်နှင့် အသုံးအနှုန်းတို့ကို အတ္ထုဗေဒ ပညာရပ်ဖြင့် ချဉ်းကပ်လေ့လာပြုစုပါသည်။ ဤသို့လေ့လာပြုစုခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာဆိုရိုးစကား များကိုသာမက မြန်မာစကားပုံများမှတစ်ဆင့် လေ့လာသိရှိရသော ဆိုရိုးစကားများနှင့် မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒဆိုင်ရာ သိမှတ်ဖွယ်ရာများကို မြန်မာစာပေရှုထောင့်မှလည်းကောင်း ဘာသာစကား ရှုထောင့်မှ လည်းကောင်း လေ့လာသုတေသနပြုနိုင်သည်ဖြစ်ရာ မြန်မာစာပေဖွံ့ဖြိုး တိုးတက်မှုအတွက် အထောက် အကူပြုမည်ဟု ယုံကြည်ပါသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ကိုလေး၊ ဒေါက်တာ။ (၂၀၁၈)။ *ဘာသာစကားလေ့လာမှု*။ ရန်ကုန်၊ ဧရာဝတီစာပေတိုက်။
- ခင်မင်၊ မောင် (ခန့်ဖြူ)။ (၂၀၂၁)။ *စကားပြောသဘောတရား၊ စကားပြောအတတ်ပညာ*။ ရန်ကုန်၊ မြန်မာ့ပုံနှိပ်တိုက်။
- ခင်အေး၊ ဒေါက်တာ။ (၂၀၀၈)။ *အတ္ထုဗေဒနိဒါန်း*။ ရန်ကုန်၊ ပညာတန်ဆောင်ပုံနှိပ်တိုက်။
- ဒေစီ၊ မ။ (၂၀၂၄)။ *ကျိန်ဖော့စကားပုံနှင့် ဆိုရိုးစကားများလေ့လာချက်*။ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် ပါရဂူဘွဲ့အတွက် တင်သွင်းသောကျမ်း။
- ပညာကျော်။ (၂၀၀၉)။ *မြန်မာစကားပုံနှင့် မြန်မာဆိုရိုးစကား* (ပထမအကြိမ်)။ ရန်ကုန်မြို့၊ UNITY စာပေ။
- မြန်မာစာအဖွဲ့။ (၂၀၁၁)။ *မြန်မာဆိုရိုးစကား* (တတိယအကြိမ်)။ နေပြည်တော်၊ မြန်မာစာအဖွဲ့ဦးစီးဌာန၊ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်။
- မြန်မာစာအဖွဲ့။ (၂၀၂၂)။ *မြန်မာအဘိဓာန်* (စတုတ္ထအကြိမ်)။ နေပြည်တော်၊ မြန်မာနိုင်ငံ တိုင်းရင်းသားဘာသာစကားဦးစီးဌာန။
- ဝေမာကြည်၊ မ။ (၂၀၀၈)။ *မြန်မာဘာသာစကားရှိ ဆိုရိုးစကားများကို လူမှုဘာသာဗေဒအမြင်ဖြင့်လေ့လာခြင်း*။ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် ပါရဂူဘွဲ့အတွက် တင်သွင်းသောကျမ်း။